

4. Чудновский В.Э. О некоторых прикладных аспектах смысла жизни. Мир психологии. 2001. №2. С. 82-89.
5. Янкевич С.М. Психологічні детермінанти ціннісно-орієнтаційного розвитку особистості майбутніх фахівців освітньої галузі. Проблеми сучасної психології. 2013. Випуск 19. С.805-814.

УДК 159.942-053.4

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Фіялова А. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

anastasiyafiyalova@ukr.net

Бурхливий темп соціальних змін сьогодення поставив перед психологією актуальне і проблемне питання соціально-емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Емоційний розвиток є вагомою частиною загального психічного розвитку особистості, а на ранніх етапах онтогенезу емоції є провідними, оскільки на них значною мірою ґрунтується цілісна поведінка дошкільника.

Вікові особливості розвитку особистості у дошкільному віці були предметом досліджень Л. І. Божович, Д. Б. Ельконіна, Ж. Піаже та інших. Особливості розвитку емоційної сфери дитини дошкільного віку розглядали Д. Б. Ельконін, О. В. Запорожець, О. О. Кононко та інші. Зокрема, М. М. Аскаріна, Н. П. Денисова та М. Л. Фігурін наголошували на важливості розвитку емоційної сфери дошкільнят, зокрема на вихованні почуттів з перших років життя дитини.

Проте більшість фахівців, які вивчають проблему навчання і виховання дошкільників, наголошують на тому, що емоційна сфера сучасних дошкільників розвинута недостатньо. Це і зумовило вибір теми дослідження – «Дослідження емоційно-вольової сфери у дошкільному віці».

Мета дослідження полягає у з'ясуванні психологічних особливостей емоційно-вольової сфери у дошкільному віці.

Метою роботи зумовлено виконання таких **завдань**:

1. З'ясувати теоретичні аспекти вивчення емоційно-вольової сфери особистості у психології.

2. Визначити закономірності розвитку особистості дитини дошкільного віку.

3. Виявити та розкрити особливості розвитку емоційно-вольової сфери дошкільників.

4. Обґрунтувати комплексну методику дослідження розвитку емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку.

5. Провести емпіричне дослідження розвитку емоційно-вольової сфери у дошкільному віці.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети використано загальнонаукові методи теоретичного рівня, такі як аналіз, синтез, порівняння, систематизацію, узагальнення загальнонаукових даних, емпіричні методи (тестування, проєктивні методики) та методи обробки даних (коефіцієнт рангової кореляції r_s Спірмена).

Проведення дослідження психологічних особливостей емоційно-вольової сфери дитини дошкільного віку дає змогу зробити наступні висновки.

1. Розглянувши теоретичні аспекти вивчення емоційної сфери у психології, ми дійшли висновку, що емоції людини є однією з важливих проблем психологічних досліджень. Емоція, як процес – це діяльність оцінювання інформації про зовнішній та внутрішній світ, що надходить у мозок людини. Емоція оцінює реальність та доводить свою оцінку до відома організму мовою переживань. Емоції погано піддаються вольовому керуванню, їх важко викликати за своїм бажанням.

2. Визначення закономірностей розвитку особистості дитини дошкільного віку свідчить про те, що особистість починає реально формуватись уже в дошкільному віці, причому цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційно-вольової сфери дитини, із формуванням інтересів та мотивів поведінки, що детерміновано соціальним оточенням, передусім типовими для даного етапу розвитку взаєминами з дорослими. У дітей виникають такі особистісні новоутворення, як субпідрядність мотивів, засвоєння моральних норм та формування довільної поведінки.

Вивчення мотивів дошкільників дало можливість встановити серед них дві групи: особисті та суспільно-значимі. Особисті мотиви проявляються в різноманітних видах діяльності і спрямовані на предмети діяльності. Суспільно-значимі мотиви виражаються у формі бажання зробити щось для інших людей.

3. Дослідження особливостей емоційного розвитку дошкільника засвідчило, що в дошкільному віці виникають новоутворення в емоційній сфері – свідомо орієнтація у власних емоціях та переживаннях. Діти-дошкільники легко збуджуються, ще не можуть контролювати свої емоції. У дітей слабо розвинуте уміння зосереджуватись, вони схильні до імпульсивних дій. Від уміння володіти власними емоціями залежить суспільне життя дитини, налагодження стосунків з батьками, однолітками.

Розвиток емоційної сфери дитини набуває центральну роль у процесі соціалізації, взаємовідносин дитини з близькими дорослими та іншими дітьми. Хоча ще досить очевидно залишається роль як

загальних біологічних механізмів, так і індивідуальних властивостей та темпів визрівання нервової системи, проте формування близьких стосунків між дитиною та дорослим здійснює суттєвий вплив на цілий ряд особливостей емоційної сфери та соціальної поведінки дитини. Іншою важливою стороною розвитку емоційної сфери є виявлення емпатії та інших соціальних емоцій.

4. Розглянувши методи дослідження психологічних особливостей емоційної сфери у дошкільному віці та зважаючи на системну природу даного психологічного феномену і складність вияву його емпіричних показників, ми прийшли до висновку, що має бути використана комплексна методика, за допомогою якої можна провести дослідження психологічних особливостей прояву емоцій у підлітків з різним типом темпераменту. Нами були використані наступні методики: 1. Методика «Вибери потрібне обличчя» (за Р. Темпл, М. Доркі та В. Амен); 2. Тест «Маски» (за Т. Д. Марцинковською); 3. Методика «Який я?» (за О. А. Білобрикіною); 4. Проективний тест «Малюнок сім'ї». Вибір конкретних методик для проведення емпіричного дослідження обґрунтовується тим, що вони дають змогу цілісно дослідити психологічні особливості емоційної сфери дошкільника, зокрема рівень тривожності, переважаючий емоційний фон та емоційну спрямованість загальної самооцінки дитини.

5. Дослідження проводилось автором на базі Полтавського спеціалізованого навчально-виховного комплексу № 86. Дослідженням було охоплено 38 дітей дошкільного віку, з них 20 хлопчиків і 18 дівчаток.

За результатами проведення емпіричного дослідження можемо зробити висновок, що більшість дітей дошкільного віку мають середній рівень тривожності. Це свідчить про задоволеність спілкуванням дитини з дорослими, передусім з батьками і з однолітками, у більшості ситуацій. Дещо менша кількість досліджуваних мають низький рівень тривожності. Ці діти комфортно себе почувають у ситуаціях, пов'язаних зі спілкуванням з однолітками чи старшими, мають адекватну самооцінку, не мають проблем у міжособистісній взаємодії. Високий рівень тривожності мають найменше досліджуваних дітей дошкільного віку. Тривожна поведінка дитини характеризується підвищеною збудливістю, напруженістю, скутістю, страхом перед усім новим, невпевненістю в собі, заниженою самооцінкою, очікуванням неприємностей, несхвалення старших, безініціативністю, пасивністю та боязкістю. Найвищий рівень тривожності дітей проявився в ситуаціях, що моделюють стосунки «дитина – дитина».

Таким чином, можемо зробити висновок про переважання середнього рівня тривожності у групі досліджуваних дітей дошкільного віку.

Переважає більшість дітей дошкільного віку мають загальний позитивний емоційний стан. Таким дітям притаманна довіра до світу, відкритість, готовність до співпраці, що забезпечують основу для позитивної самореалізації зростаючої особистості. Дещо менша кількість досліджених дошкільників мають переважно амбівалентний емоційний стан, тобто їх загальний емоційний стан не є однозначно ні позитивним, ні негативним. Найменша кількість дошкільників мають домінуючий негативний емоційний стан. Зазвичай такі діти не бажають спілкуватися з однолітками, вони не зацікавлені цим. Їх характеризує невпевненість, почуття незахищеності, іноді страх у зв'язку з прогнозованим негативним ставленням дорослого.

Таким чином, можемо зробити висновок, що більшість дітей дошкільного віку мають позитивний загальний емоційний стан.

У переважній більшості дітей дошкільного віку спостерігається позитивна емоційна спрямованість загальної самооцінки. Хоча це може бути свідченням переоцінки своїх можливостей у багатьох сферах, проте така спрямованість самооцінки є нормальною для дітей дошкільного віку. Амбівалентний показник загальної самооцінки мають чверть дошкільників. Такі діти не схильні до заниження власних можливостей, вони позитивно себе оцінюють у різних сферах активності. Негативна спрямованість загальної самооцінки властива для найменшої кількості дошкільників. Їм може бути властива невпевненість у собі, сором'язливість, підвищена тривожність. Негативний емоційний показник свідчить про втрату дитиною почуття індивідуальної та соціальної самоцінності.

Таким чином, за результатами дослідження можемо говорити про переважання позитивної спрямованості загальної самооцінки серед опитаних дошкільників.

Література:

1. Актуальные проблемы социологии поведения и социального контроля / Под ред. Я. И. Гилинского. Москва: ИСРАН, 1992. 380 с.
2. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. Москва: Наука, 1977. 265 с.
3. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Избранные психологические труды. Москва, 1980. Т.1. 752 с.
4. Андреева Г. М. Социальная психология. Москва, 1996. 568 с.
5. Асмолов А. Г. Психология личности. Москва, 1990. 485 с.